

Problemy koncepcyjne i implementacyjne zrównoważonego rozwoju



pod redakcją
Andrzeja Graczyka



Recenzenci: Eugeniusz Kośmicki, Rafał Miłaszewski, Bazyli Poskrobko

Redaktor Wydawnictwa: Jadwiga Marcinek

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Justyna Mroczkowska

Łamanie: Adam Dębski

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna na stronie www.ibuk.pl

Streszczenia publikowanych artykułów są dostępne w międzynarodowej bazie danych The Central European Journal of Social Sciences and Humanities <http://cejsh.icm.edu.pl> oraz w The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com, a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie wymaga pisemnej zgody Wydawnictwa

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2011

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-139-3

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

| | |
|-------------|----|
| Wstęp | 11 |
|-------------|----|

Część 1. Koncepcyjne aspekty formułowania i wdrażania zrównoważonego rozwoju

| | |
|--|----|
| Joost Platje: Sustainable Development as a club good..... | 15 |
| Andrzej Graczyk, Jan Jabłoński: Czynniki równoważenia programów rozwoju na poziomie regionów | 26 |
| Karol Kociszewski: Koncepcja zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich i jej wdrażanie w polityce Unii Europejskiej | 37 |
| Zbigniew Jakubczyk, Mateusz Musiał: Ochrona środowiska w świetle ustawy o rachunkowości..... | 49 |

Część 2. Wdrażanie zrównoważonego rozwoju w gminach

| | |
|--|-----|
| Elżbieta Lorek, Agnieszka Sobol: Wdrażanie zrównoważonego rozwoju w gminach śląskich..... | 61 |
| Agnieszka Becla: Bariery informacyjne strategii zrównoważonego rozwoju w gminach wiejskich Dolnego Śląska | 74 |
| Agnieszka Becla: Ocena wdrażania najlepszej dostępnej techniki w aspekcie zrównoważonego rozwoju | 86 |
| Anna Katola: Rola samorządu terytorialnego we wdrażaniu zrównoważonego rozwoju | 94 |
| Stanisław Czaja: Realizacja zasad zrównoważonego rozwoju w gminach uzdrowskich Dolnego Śląska – wnioski z analizy | 102 |
| Bogusław Stankiewicz: Przedsiębiorstwa uzdrowskie w strategiach władz samorządowych – operacjonalizacja koncepcji zrównoważonego rozwoju . | 113 |
| Beata Skubiak: Program Leader plus jako narzędzie realizacji rozwoju zrównoważonego na obszarach wiejskich w regionie zachodniopomorskim | 124 |

Część 3. Wdrażanie zrównoważonego rozwoju w rolnictwie i gospodarce wodnej

| | |
|---|-----|
| Karol Kociszewski: Wdrażanie instrumentów zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich ze szczególnym uwzględnieniem programów rolno-środowiskowych | 141 |
|---|-----|

| | |
|--|-----|
| Anna Bisaga: Zasada <i>cross compliance</i> jako odpowiedź wspólnej polityki rolnej na zagrożenia środowiskowe w rolnictwie..... | 153 |
| Małgorzata Śliczna: Rozwój systemu dystrybucji ekologicznych produktów żywnościowych jako czynnik równoważenia konsumpcji | 161 |
| Andrzej Graczyk: Projekt polityki wodnej państwa do roku 2030 z perspektywy zrównoważonego rozwoju..... | 170 |
| Teresa Szczerba: Problemy zrównoważonego rozwoju gospodarki wodnej Dolnego Śląska | 181 |
| Lidia Klos: Gospodarka wodno-ściekowa na obszarach wiejskich jako element zrównoważonego rozwoju (na przykładzie wybranych gmin województwa zachodniopomorskiego) | 190 |

Część 4. Wdrażanie zrównoważonego rozwoju w energetyce

| | |
|--|-----|
| Andrzej Graczyk: Zrównoważony rozwój w polityce energetycznej Polski do roku 2030 | 201 |
| Paweł Korytko: Polityka energetyczna Polski w świetle zmniejszających się kopalnych zasobów energii..... | 210 |
| Tomasz Żołątniak: Inwestycje gmin w energię odnawialną i poprawę efektywności energetycznej jako sposób implementacji koncepcji zrównoważonego rozwoju..... | 219 |
| Alicja Graczyk: Zrównoważony rozwój morskiej energetyki wiatrowej | 227 |
| Magdalena Protas: Programowanie rozwoju zrównoważonej energetyki na szczeblu lokalnym i jego wpływ na decyzje przedsiębiorstw sektora energetycznego | 237 |
| Joanna Sikora: Zrównoważona konsumpcja zasobów energetycznych jako wyzwanie zrównoważonego rozwoju w Polsce..... | 245 |
| Izabela Szamrej-Baran: Uwarunkowania energetyczne i ekologiczne zrównoważonego budownictwa w Polsce | 254 |

Część 5. Wdrażanie zrównoważonego rozwoju w przedsiębiorstwie

| | |
|---|-----|
| Agnieszka Panasiewicz: Środowiskowa ocena cyklu życia jako narzędzie zrównoważonego rozwoju | 269 |
| Michał Ptak: Funkcjonowanie opłat z tytułu wydobycia kopalin w Polsce i innych krajach europejskich | 277 |
| Sabina Zaremba-Warnke: Testy konsumenckie jako instrument realizacji zrównoważonej konsumpcji | 288 |
| Agnieszka Ciechelska: Wdrażanie orientacji zrównoważonego rozwoju w bankach i instytucjach finansowych | 297 |

| | |
|---|-----|
| Dorota Bargiel: Wdrażanie koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu w przedsiębiorstwie..... | 305 |
| Barbara Kryk: Społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstwa za środowisko a świadomość ekologiczna pracowników | 313 |

Summaries

Part 1. Conceptual aspects of the formulation and implementation of sustainable development

| | |
|---|----|
| Joost Platje: Zrównoważony rozwój jako dobro klubowe..... | 25 |
| Andrzej Graczyk, Jan Jabłoński: Sustainability factors of the development programs on the regional level | 36 |
| Karol Kociszewski: The conception of sustainable development of rural areas and its implementation within European Union policy..... | 48 |
| Zbigniew Jakubczyk, Mateusz Musiał: Environmental protection in the light of the Act on accountancy | 56 |

Part 2. Implementation of sustainable development in municipalities

| | |
|--|-----|
| Elżbieta Lorek, Agnieszka Sobol: Implementation of sustainable development in Silesian municipalities | 72 |
| Agnieszka Becla: The informative barriers of sustainable development strategy in Lower Silesia communities | 85 |
| Agnieszka Becla: Opinion of initiation of the best available technique (BAT) in the aspect of the sustainable development..... | 93 |
| Anna Katola: The role of local government in implementing sustainable development..... | 101 |
| Stanisław Czaja: Realization of the principles of sustainable development in health resort communities of Lower Silesia | 112 |
| Bogusław Stankiewicz: Wellness companies in the strategies of local authorities – operationalization of the concept of sustainable development..... | 123 |
| Beata Skubiak: Leader Plus Program as a means for attaining the sustainable growth in rural areas in Western Pomerania..... | 138 |

Part 3. Implementation of sustainable development in agriculture and water management

| | |
|--|-----|
| Karol Kociszewski: The implementation of sustainable rural development instruments with special regard of agri-environmental programmes..... | 152 |
| Anna Bisaga: <i>Cross compliance</i> principle as a CAP'S response to environmental dangers in agriculture | 160 |
| Małgorzata Śliczna: Development of distribution of organic food as a factor of sustainable consumption | 169 |
| Andrzej Graczyk: The project of State Water Policy till 2030 from the of sustainable development | 179 |
| Teresa Szczerba: Problems of sustainable development of water management in Lower Silesia | 189 |
| Lidia Kłos: Water and wastewater management in rural areas as part of sustainable development (on the example of example some municipalities of West Pomeranian voivodeship)..... | 197 |

Part 4. Implementation of sustainable development in the energy sector

| | |
|--|-----|
| Andrzej Graczyk: Sustainable development in the Polish energy policy till 2030..... | 209 |
| Paweł Korytko: Polish energy policy in the light of decreasing of fossil energy resources | 218 |
| Tomasz Żołyniak: Investments made by communities in a field of renewable energy and improving energy efficiency as a way to implement the concept of sustainable development..... | 226 |
| Alicja Graczyk: Sustainable development of offshore wind power..... | 236 |
| Magdalena Protas: Programming the development of sustainable energy at local level and its impact on business decisions of the energy sector | 244 |
| Joanna Sikora: Sustainable consumption of energy resources as a challenge for sustainable development in Poland | 253 |
| Izabela Szamrej-Baran: Ecological and energy determinants of sustainable building in Poland..... | 266 |

Part 5. Implementation of sustainable development in the enterprise

| | |
|--|-----|
| Agnieszka Panasiewicz: Environmental life cycle analysis as a tool for sustainable development..... | 276 |
| Michał Ptak: The functioning of exploitation charges in Poland and other European countries..... | 287 |

| | |
|--|-----|
| Sabina Zaremba-Warnke: Consumer tests as a tool of sustainable consumption realization..... | 296 |
| Agnieszka Ciechelska: Implementation of sustainable development orientation in banks and financial institutions..... | 304 |
| Dorota Bargiel: Implementing Corporate Social Responsibility into the company..... | 312 |
| Barbara Kryk: Corporate Social Responsibility for natural environmental and environmental awareness of employees..... | 321 |

Agnieszka Becla

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

BARIERY INFORMACYJNE STRATEGII ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU W GMINACH WIEJSKICH DOLNEGO ŚLĄSKA

Streszczenie: W artykule przedstawiono rolę informacji w strategii zrównoważonego rozwoju i omówiono wszystkie etapy jej przygotowania i realizacji w społeczeństwie. Zaprezentowano też informacyjne bariery istniejące w tym zakresie na Dolnym Śląsku i przedstawiono możliwości ich ograniczenia.

Słowa kluczowe: rozwój zrównoważony, gminy wiejskie, bariery informacyjne.

1. Wstęp

Strategia zrównoważonego rozwoju jest współczesną odpowiedzią na problemy powstające na styku człowiek i gospodarka a środowisko przyrodnicze, będące jednocześnie efektem narastającej antropopresji. Do początku lat 70. XX wieku realizowano strategię rozwoju, w tym rozwoju lokalnego, oparte na ekstensywnej eksploatacji zasobów ekonomicznych. Z drugiej strony powstające zanieczyszczenia i odpady deponowane były bezpośrednio w środowisku przyrodniczym, bez wstępnej segregacji, neutralizacji czy oczyszczania. Podwójny nacisk ze strony nadmiernej eksploatacji zasobów i depozycji zanieczyszczeń został wzmocniony przez negatywne efekty antropopresji. Ludzkość ponownie zderzyła się z zagrożeniami zidentyfikowanymi już w XIX wieku przez T. Malthusa i D. Ricardo.

W latach 70. XX stulecia zaczęto zatem poszukiwać nowych koncepcji rozwoju, które ograniczyłyby antropopresję, a jednocześnie pozwoliły na dalszy rozwój społeczeństwa i towarzyszącej mu gospodarki. Dokonano wówczas ponownego przeglądu stagnacyjnych teorii rozwoju, koncepcji zegistycznych czy modeli równowagi wieloczynnikowej (np. równowagi międzysektorowej), wywodzących się z ekonomii walrasowskiej. Na ich podstawie stworzono ideę zrównoważonego rozwoju, wykorzystującą zarówno ideę równowagi dynamicznej czy systemowo-cybernetycznych zależności pomiędzy elementami składowymi struktury, jak i punktów wrażliwości (bifurkacji) identyfikowanych na trajektoriach rozwoju obiektów przez teorię chaosu.

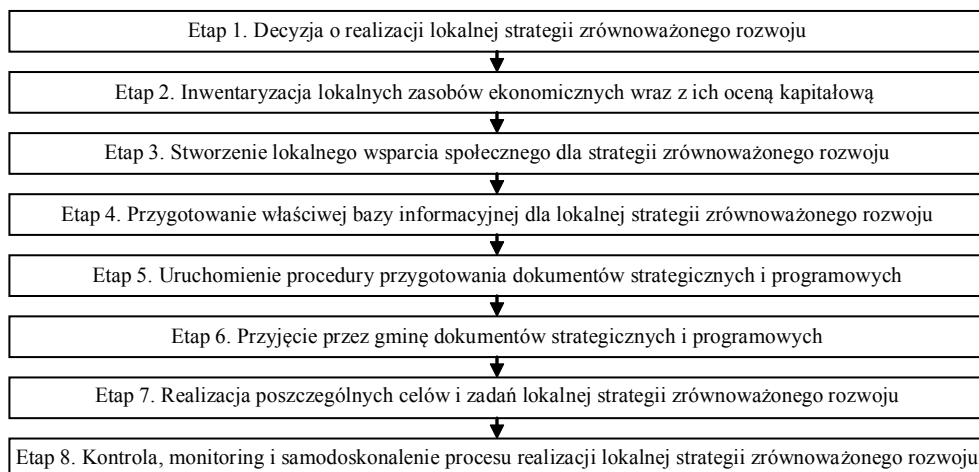
W efekcie wieloletnich prac pod koniec lat 80. XX wieku przygotowano koncepcję strategii rozwoju, która później zyskała uznanie i została przyjęta na pierwszym szczycie ekologicznym – konferencji ONZ w Rio de Janeiro w 1992 r. Nazwano ją *sustainable development* (zrównoważony rozwój). Przyjęty wówczas dokument Agenda 21 stał się podstawą wielu prób implementacji strategii opartych właśnie na idei *sustainable development*. Doświadczenia wynikające z praktyki dostarczyły wielu ważnych i interesujących wniosków. Część z nich dotyczy znaczenia informacji dla strategii zrównoważonego rozwoju i jej wdrażania.

Przedmiotem poniższego opracowania jest analiza znaczenia informacji w strategii zrównoważonego rozwoju oraz związanych z tym barier. Bariery informacyjne w strategii zrównoważonego rozwoju są szczególnie widoczne na terenach wiejskich. Badaniami i analizami objęto więc przede wszystkim gminy wiejskie znajdujące się w regionie Dolnego Śląska. Autorka poddała analizie dokumenty strategiczne i programowe w tych gminach, zapoznała się z ich realizacją, a także zorientowała się w jakości infrastruktury niezbędnej lokalnej strategii zrównoważonego rozwoju i realizujących ją zespołów ludzkich.

2. Informacyjne wymiary strategii zrównoważonego rozwoju

Strategia zrównoważonego rozwoju jest głęboko osadzona w przestrzeni informacyjnej. Na problem ten można spojrzeć w dwóch perspektywach:

- 1) poprzez potrzeby informacyjne na poszczególnych etapach przygotowania i wdrożenia strategii zrównoważonego rozwoju;
- 2) poprzez potrzeby informacyjne samej strategii zrównoważonego rozwoju.



Rys. 1. Procedura przygotowania i realizacji lokalnej strategii zrównoważonego rozwoju

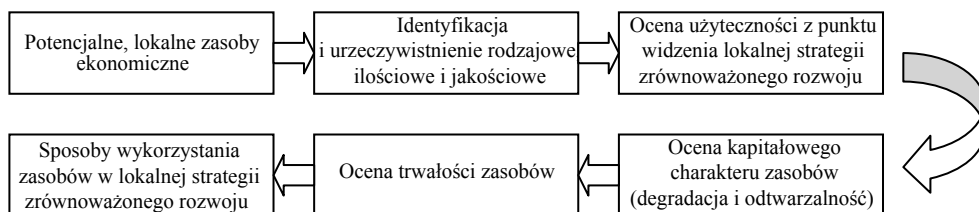
Źródło: [Becla, Czaja, Zielińska 2010b].

W pierwszym przypadku można posłużyć się schematem (rys. 1), zgodnie z którym na pierwszym etapie potrzebne są informacje dotyczące stanu świadomości ekologicznej lokalnego społeczeństwa, rozumienia roli środowiska przyrodniczego w życiu człowieka i jego działalności, a także oddziaływania na poszczególne komponenty i elementy tego środowiska poprzez aktywność gospodarczą i pozagospodarczą. Niezbędna jest również orientacja co do poziomu akceptacji idei zrównoważonego rozwoju wśród lokalnych elit i środowisk opiniotwórczych, a także skali preferencji i potrzeb mieszkańców w zakresie zrównoważonego rozwoju i powiązanej z nim jakości życia. Nie bez znaczenia są również informacje opisujące ilość i jakość dostępnych lokalnych zasobów ekonomicznych, w tym zasobów kapitału natury (naturalnego). Zbiory informacji tego typu stanowią podstawę każdej lokalnej strategii zrównoważonego rozwoju.

Inwentaryzacja jest jednym z najważniejszych etapów skutecznej, czy szerzej: sprawnej (czyli skutecznej i efektywnej), realizacji lokalnej strategii zrównoważonego rozwoju, ma bowiem stworzyć bazę informacyjną umożliwiającą przygotowanie samej strategii oraz informującą o możliwościach zasobowo-kapitałowych jej realizacji. Z drugiej strony inwentaryzacja polega nie tylko na spisaniu z natury elementów i wielkości poszczególnych zasobów ekonomicznych, ale również na ich ocenie jakościowej. Niektóre komponenty zasobów ekonomicznych, zwłaszcza w ramach zasobów ludzkich, informacyjnych, przyrodniczych i kulturowych, nie dają się łatwo zewidencjonować, a także trudno jest ocenić ich rzeczywisty bezpośredni i pośredni wpływ na realizację poszczególnych celów lokalnej strategii zrównoważonego rozwoju. Należy przy tym pamiętać, że zasoby ekonomiczne z punktu widzenia strategii rozwoju nabierają charakteru kapitału, czyli wyraźnie wyeksponowany jest ich degradowalny i potencjalnie odtwarzalny charakter. Dla lokalnej strategii zrównoważonego rozwoju ważne jest nie tylko, ile danego zasobu posiadamy, ale również na ile jest on użyteczny i można go w przyszłości odtworzyć lub substytuować innymi formami kapitału. W ten sposób zasoby takie gwarantują trwałość realizacji lokalnej strategii zrównoważonego rozwoju.

Inwentaryzacja lokalnych zasobów ekonomicznych będzie zatem polegać na spisaniu z natury lub oszacowaniu dostępnych rozmiarów tych zasobów, ocenie ich użyteczności dla realizacji poszczególnych celów wybranej strategii lub wpływu na potencjalne cele strategii, które można wybrać, a także na rozpoznaniu, na ile zasoby te mają trwały charakter kapitału i będzie je można odtworzyć lub substytuować w przyszłości, czyli jaki jest ich potencjał barierotwórczy. Można to zobrazować następującym schematem (rys. 2).

Żadna z badanych gmin wiejskich nie zrealizowała inwentaryzacji na podstawie pełnej procedury wskazanej na powyższym schemacie. W wielu przypadkach osoby odpowiedzialne za przygotowanie lokalnej strategii zrównoważonego rozwoju w danej gminie nie rozumiały potrzeby tak rozwiniętej inwentaryzacji, w wielu przypadkach nie zdając sobie sprawy nawet z poszczególnych elementów procedury. W badanych gminach wiejskich Dolnego Śląska nie zrealizowano choćby



Rys. 2. Procedura realizacji inwentaryzacji zasobów ekonomicznych w gminie wiejskiej

Źródło: opracowanie własne.

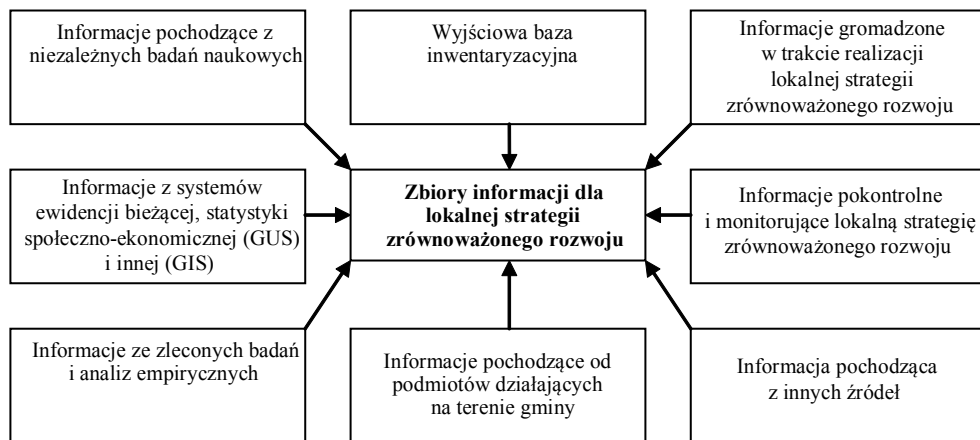
uproszczonych form inwentaryzacji, opartych na spisie z natury posiadanych zasobów ekonomicznych. Często strategię zrównoważonego rozwoju tworzone były z wykorzystaniem danych zgromadzonych w rocznikach statystycznych, wspartych nielicznymi danymi lokalnymi. Rzadko korzystano z danych Banku Danych Regionalnych ze względu na dość wysokie ceny ich zakupu (pozyskania). Mamy zatem do czynienia z sytuacją tworzenia strategii opartej na zredukowanym zbiorze informacji, co może stawiać pod znakiem zapytania jej metodyczno-informacyjną poprawność.

Podstawowym problemem informacyjnym kolejnego, trzeciego etapu procedury przygotowania i realizacji lokalnej strategii zrównoważonego rozwoju jest, z jednej strony, zbadanie poziomu świadomości i wiedzy ekologicznej społeczności zamieszkującej obszar gminy, z drugiej natomiast identyfikacja preferencji środowiskowych poszczególnych mieszkańców i grup społecznych. Pozwala to przygotować odpowiednie wsparcie społeczne dla lokalnej strategii zrównoważonego rozwoju. Zaplecze tego typu jest traktowane jako konieczny warunek całej procedury przy strategii rozwoju lokalnego. Nie ma możliwości skutecznej, czy szerzej: sprawnej, realizacji takiej strategii bez wsparcia społecznego. Strategia zrównoważonego rozwoju w swej istocie wymaga uspołecznienia, a jak dowodzą doświadczenia wdrożeniowe, brak społecznego zaplecza powoduje jedną z dwóch sytuacji: brak realizacji strategii lub brak efektów podjętych prób. W jednym i drugim przypadku „efekty” lokalnej strategii zrównoważonego rozwoju są nie do zaakceptowania.

Bardzo interesujące są doświadczenia gmin wiejskich Dolnego Śląska w zakresie tworzenia społecznej bazy dla lokalnej strategii zrównoważonego rozwoju. Ponad połowa (55%) badanych gmin potraktowała ten problem formalnie, organizując środowiskowe spotkania na temat samej strategii. Ich promocja sprowadziła się do rozwieszenia plakatów informujących o spotkaniach, umieszczenia ogłoszeń w urzędzie gminy (na tablicach ogłoszeniowych, wśród wielu innych informacji tego typu) oraz zamieszczenia informacji na stronie internetowej gminy. Prawie jedna trzecia (30%) badanych gmin w ogóle nie organizowała akcji informacyjno-promocyjnych z zakresu uspołecznienia procedury przygotowania i uchwalenia lokalnej strategii zrównoważonego rozwoju. W pozostałych przypadkach (15%) przygoto-

wano merytoryczne kampanie promocyjne, chociaż zainteresowanie problemami wśród mieszkańców było niewielkie. Na spotkania przychodzili pojedyncze osoby, głównie starsze, zainteresowane wypełnieniem wolnego czasu. Zabrakło biznesmenów, liderów społecznych czy ludzi młodych, w tym młodzieży. Nie pomyślano także o włączaniu tak ważnych elementów, jak szkoły, organizacje pozarządowe czy parafie i inne wspólnoty społeczne.

Przygotowanie bazy informacyjnej dla strategii rozwoju zrównoważonego jest jednym z podstawowych warunków sprawnej jej realizacji. Baza taka składa się z kilku elementów: 1) wyjściowy zasób informacji, będący efektem poprowadzonej inwentaryzacji; 2) zasoby tworzone na potrzeby różnych systemów ewidencji i statystyki społeczno-ekonomicznej (np. GUS czy GIS); 3) zasoby zawierające informacje z badań naukowych i analiz empirycznych, zleconych przez gminę i lub realizowanych przez niezależne ośrodki badawcze; 4) informacje generowane i zbierane przez lokalne podmioty gospodarujące; 5) informacje pochodzące z realizacji lokalnej strategii zrównoważonego rozwoju.

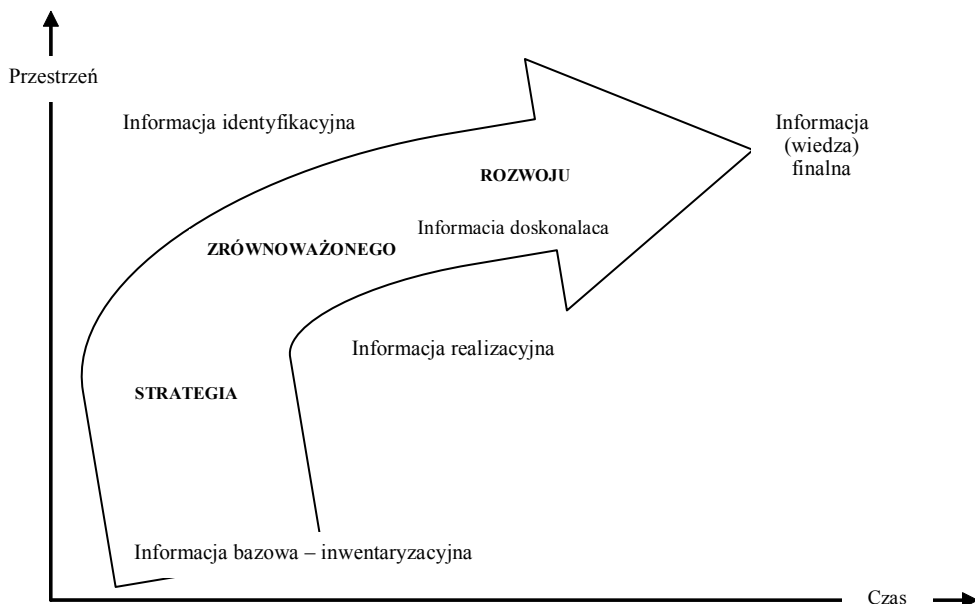


Rys. 3. Źródła informacji dla lokalnej strategii zrównoważonego rozwoju

Źródło: opracowanie własne.

Informacje pochodzące z powyższych źródeł tworzą łącznie zbiór, który powinien zostać poddany odpowiedniemu przetworzeniu. Na zbiór ten składają się: 1) weryfikacja wiarygodności źródeł i metod pozyskiwania informacji; 2) wewnętrzna unifikacja informacji, umożliwiająca porównywanie; 3) falsyfikacja z punktu widzenia prawdziwości naukowej informacji – naukowości; 4) ocena użyteczności z punktu widzenia lokalnej strategii zrównoważonego rozwoju, zwłaszcza jej przygotowania i realizacji.

Baza taka jest dynamicznym, zmieniającym się zbiorem informacji, który powinien być wykorzystany w trakcie realizacji strategii rozwoju. Sama strategia generuje informacje o różnym charakterze (rys. 4).



Rys. 4. Informacyjny wymiar strategii zrównoważonego rozwoju

Źródło: [Becla, Czaja, Zielińska 2010a].

Ta kreacja jest problemem natury informacyjnej, powstającym przy realizacji lokalnej strategii zrównoważonego rozwoju. Różnorodność znaczeniowa informacji generowanych w poszczególnych procesach (przedsięwzięciach) tworzy bowiem wiele wyzwań związanych z wykorzystaniem informacji. W strategii zrównoważonego rozwoju mamy zatem do czynienia z informacją bazową (inwentaryzacyjną), informacją realizacyjną, informacją identyfikującą, informacją doskonalącą oraz informacją finalną. Każdy z powyższych rodzajów informacji niesie różną użyteczność dla samej strategii. Informacja bazowa decyduje np. o logicznej poprawności przygotowania lokalnej strategii rozwoju oraz jej dalszej wiarygodności i optymalności realizacji. Informacja realizacyjna pozwala zorientować się w kierunkach wdrażania samej strategii i skutkach tego procesu. Informacja identyfikacyjna daje m.in. możliwość porównania (skontrolowania) osiągniętych efektów z zamierzeniami, informacja doskonaląca ma usprawnić proces realizacji lokalnej strategii zrównoważonego rozwoju i zmniejszyć rozbieżności (optymalizować efekty metodą prób i błędów czy kolejnych kroków). Informacja (wiedza) finalna natomiast stanowi wkład do ogól-

nego dorobku ludzkiej cywilizacji i pozwala na budowę dalszych etapów rozwoju idei zrównoważonego rozwoju i jej implementacji (poprzez odpowiednią strategię).

Realizacja lokalnej strategii zrównoważonego rozwoju wymaga nie tylko zarządzania informacją, ale wręcz gospodarowania nią. Gospodarowanie informacją należy do umiejętności trudnych, informacje bowiem stanowią z jednej strony podstawę (istotę) procesu decyzyjnego, z drugiej są specyficznym produktem rynkowym. Bliższa analiza tego problemu wykracza poza ramy tematyczne niniejszego opracowania, ale warto pamiętać o jego istnieniu.

Znaczenie bazy informacyjnej w lokalnej strategii zrównoważonego rozwoju jest często niedoceniane. Wiele podmiotów realizujących poszczególne zadania i cele lokalnej strategii rozwoju nie bierze pod uwagę faktu, że realizacja taka wymaga korzystania z wiedzy, a sama wiedza nie jest dostatecznie rozwinięta. Idea zrównoważonego rozwoju pojawiła się na przełomie lat 60. i 70. XX stulecia. Nowa, trudna i wywołująca spory koncepcja tworzy teoriopoznawcze i metodologiczne podstawy nowej dyscypliny nauki. Powstaje dyscyplina badająca zrównoważony rozwój w wymiarze pojęciowo-poznawczym oraz wdrożeniowym. Gminy i lokalne społeczności, które starają się gromadzić i wykorzystywać zbiory informacji, sprawniej realizują poszczególne elementy (cele i zadania) strategii rozwoju. Gminy wiejskie Dolnego Śląska badane przez autorkę nie dysponują w większości przypadków zbiorami takich informacji, oprogramowaniem oraz kadrami, która potrafi właściwie tworzyć takie zbiory i korzystać z nich. Ważnym elementem tego podejścia jest uczenie się metodą *learning by doing*, a to oznacza, że lokalna strategia zrównoważonego rozwoju daje szerokie możliwości w tym zakresie.

Uruchomienie procedury przygotowania dokumentów strategicznych i towarzyszących (programowych) było decyzją władz gminy, a sama inicjatywa wychodziła albo od wójta, często przy współudziale sekretarza gminy, albo od członków rady gminy. We wszystkich badanych gminach wiejskich Dolnego Śląska w procesie decyzyjnym uczestniczyły organy statutowe gminy. Podobna sytuacja występowała przy procedurze przyjęcia przez gminę dokumentów strategicznych i programowych. Żadna badana gmina wiejska w regionie nie podjęła się we własnym zakresie przygotowania poszczególnych dokumentów, zlecając je firmom doradczo-konsultingowo-usługowym. Innym zagadnieniem jest profesjonalizm tych firm i ich rzetelność wykonawcza. Wstępnie można sformułować wniosek, że żadna z badanych gmin wiejskich Dolnego Śląska nie posiada dobrze przygotowanej lokalnej strategii zrównoważonego rozwoju.

3. Możliwe bariery informacyjne strategii zrównoważonego rozwoju

Bariery informacyjne i zagrożenia tego typu w strategii zrównoważonego rozwoju łączą się na terenach wiejskich z wieloma problemami i przyjmują różnorodną po-

stać. Pierwszą jest niedostatek informacji użytecznej dla samej strategii. Jak zauważono wcześniej, przygotowaniu i realizacji strategii zrównoważonego rozwoju towarzyszą wzmożone potrzeby w zakresie informacji użytecznej. Użyteczność informacji wiąże się z czterema jej cechami: aktualnością, wiarygodnością, kompletnością oraz relewantnością. Aktualność wymaga oceny zbiorów informacji z uwzględnieniem dynamicznych zmian zarówno opisywanych obiektów (zjawisk czy procesów), jak i ich otoczenia (czynników determinujących). Strategia zrównoważonego rozwoju wzmacnia dynamikę zmian otaczającej rzeczywistości. Wiarygodność informacji wiąże się z metodami i technikami ich pozyskiwania, rozwojem nauki i metod obserwacji, pozyskiwaniem oraz przetwarzaniem informacji. Kompletność także łączy się ze sposobami pozyskiwania informacji. Natomiast relewantność jest swoistą miarą informacyjnego pokrycia danego problemu. Ocena użyteczności informacji z perspektywy lokalnej strategii zrównoważonego rozwoju nie jest zadaniem łatwym. Właściwa weryfikacja w tym zakresie ma zarówno teoretyczny, jak i praktyczny charakter. W badanych gminach wiejskich spotyka się niewiele śladów oceny użyteczności wykorzystanych informacji.

Innego rodzaju problemy informacyjne strategii zrównoważonego rozwoju wiążą się z techniczno-informacyjnymi wadami procesu komunikowania się, a zwłaszcza szybkością przesyłania informacji, pojemnością i sprawnością kanałów informacyjnych oraz zdolnością odbioru informacji. Parametry techniczne infrastruktury informacyjnej są obecnie przedmiotem szczególnego zainteresowania techników i inżynierów, a także specjalistów w dziedzinie teorii informacji czy cybernetyki. Innowacje z tych zakresów mogą usprawnić kanały komunikacyjne, niezwykle istotne z punktu widzenia strategii zrównoważonego rozwoju. Kanały komunikowania się generują wiele wyzwań łączących się zarówno z przesyłaniem, jak i odbiorem informacji oraz błędami zrozumienia (interpretacji) wiadomości czy informacji.

Tereny wiejskie z reguły odbiegają od przeciętnych (krajowych czy regionalnych) walorów infrastruktury telekomunikacyjnej. Podobna sytuacja wystąpiła również na terenie badanych gmin wiejskich Dolnego Śląska. Niedorozwój sieci telekomunikacyjnej wiąże się z jej charakterem oraz zasięgiem, a także szybkością przesyłania danych. Łączy się także z możliwościami zastosowania rozwiązań elektronicznych w lokalnej gospodarce, administracji czy promocji działań gminnych. W gminach wiejskich Dolnego Śląska odczuwany jest znaczący niedostatek infrastruktury telekomunikacyjnej. W najbliższej przyszłości może on stać się poważną barierą, zwłaszcza gdy wzocnią się tendencje (zjawiska i procesy) kształtowania społeczeństwa informacyjnego i rozwoju gospodarki opartej na wiedzy.

Poważnym wyzwaniem dla strategii zrównoważonego rozwoju są również wysokie koszty pozyskania i wykorzystania informacji. To mało rozpoznany problem ekonomiczny, ale nabiera znaczenia, zwłaszcza wraz z rozwojem społeczeństwa informacyjnego oraz gospodarki opartej na wiedzy. Koszty pozyskania i wykorzystania informacji będą w przyszłości ważnym ekonomicznym wyznacznikiem realizowanych przedsięwzięć w ramach strategii zrównoważonego rozwoju. Zmiany

funkcjonowania współczesnych rynków informacji pozwalają sformułować wniosek, że rachunek mikroekonomiczny, zwłaszcza oparty na analizie kosztów–korzyści, w przyszłości stanie się podstawą funkcjonowania wszystkich podmiotów korzystających ze zbiorów informacji. Dotyczyć to będzie głównie tych zbiorów, których pozyskanie będzie wymagać poniesienia kosztów.

Istnienie Internetu i różnorodnych sieci jest powodem występowania nadmiaru informacji mało użytecznej z punktu widzenia strategii zrównoważonego rozwoju. Bezpośrednio odpowiadają za to dwa podstawowe zjawiska: redundancja informacyjna, oznaczająca powielanie (powtarzanie) informacji, oraz szum informacyjny, polegający na napływie informacji niezwiązanych z daną sytuacją decyzyjną (nadmiar zbędnych informacji). W obydwu przypadkach mamy do czynienia z problemem „filtrowania” informacji, co stawia przed jej odbiorcą i użytkownikiem potrzebę posiadania nowych umiejętności. Na terenach wiejskich i w wiejskich społecznościach niedostatek takich umiejętności oraz utrudnienia w korzystaniu z usług wspomagających są częstsze niż w dużych miastach, gdzie m.in. można skorzystać z odpowiednich uczelni czy firm konsultingowych. Ponadto społeczności wiejskie są bardziej tradycyjne w formach komunikowania się oraz mniej otwarte na zmiany postaw i poglądów w konsekwencji nowej wiedzy czy potrzeb.

Starzenie się informacji jest procesem dotyczącym zdecydowanej większości informacji oraz jej zbiorów (w tym wiedzy). Również informacje związane bezpośrednio lub pośrednio ze strategią zrównoważonego rozwoju podlegają temu procesowi. Proces starzenia się informacji odbywa się według zróżnicowanego tempa oraz sposobów przebiegania. Strategia zrównoważonego rozwoju wymaga przede wszystkim informacji aktualnych, a to wymaga „osłabienia” procesu starzenia się. Aby można było stosować techniki i metody ograniczające negatywne efekty procesu starzenia się informacji, musi istnieć świadomość samego procesu oraz mechanizmy wychwytyjące informacje nieaktualne i gromadzące oraz wprowadzające w ich miejsce informacje zaktualizowane. Mechanizmy te muszą istnieć na poziomie podmiotów realizujących lokalną strategię zrównoważonego rozwoju. Analiza przeprowadzona dla gmin wiejskich Dolnego Śląska potwierdziła wniosek o szczątkowości takich mechanizmów w badanych gminach.

Asymetria informacyjna jest zjawiskiem dość często spotykanym w komunikacji międzyludzkiej i polega na „przewadze informacyjnej” jednej ze stron tego procesu. Przewaga ta może wynikać z wielu przyczyn, takich jak: dostęp do źródła informacji, lepsze możliwości i umiejętności jej przetwarzania oraz wykorzystania informacji, większa wiedza w danej dziedzinie czy skuteczniejszy system motywacji i lepsze sposoby gospodarowania dostępnymi zbiorami informacji. W przypadku gmin wiejskich Dolnego Śląska asymetria dotyczy przede wszystkim wiedzy – zarówno na temat idei, jak i samej lokalnej strategii zrównoważonego rozwoju – oraz pojawia się pomiędzy twórcami tej strategii, przedstawicielami władz samorządowych i mieszkańcami. Badania zrealizowane dla wybranych gmin wiejskich Dolnego Śląska pozwoliły dostrzec wyraźne symptomy asymetrii informacyjnej. We wszystkich

powyższych grupach obserwowano niedostatki wiedzy na temat zrównoważonego rozwoju oraz sposobów realizacji jego celów i przedsięwzięć. Najslabiej przygotowani w tym zakresie są mieszkańcy poszczególnych gmin. Ich wiedza jest znikoma i często w jej ramach przeplatają się informacje wręcz fałszywe z niesprawdzalnymi.

Poważnym problemem informacyjnym jest ocena wiarygodności źródeł informacji, z których korzysta się w trakcie przygotowania i realizacji lokalnej strategii zrównoważonego rozwoju. W praktyce mamy bowiem do czynienia z następującymi rodzajami źródeł informacji, zawierającymi: 1) wiedzę naukową, 2) wiedzę potoczną, 3) informacje nieprawdziwe i 4) informacje fałszywe. W pierwszym przypadku informacje zostały poddane naukowej weryfikacji lub falsyfikacji i zgodnie z metodologią fallibilizmu możemy uznać je za wiarygodne lub inaczej: za najbardziej wiarygodne, do jakich mamy dostęp. W drugim przypadku wiarygodność źródła związana jest z empiryczną weryfikacją prawdziwości informacji. Wiedza potoczna opiera się bowiem na doświadczeniach ludzi, którzy w różnych okolicznościach sprawdzali poprawność jej elementów w praktyce, czy to w ramach obserwacji, czy w działaniach. Źródło zawierające informacje nieprawdziwe jest wiarygodne wówczas, gdy posiadamy dowód, że informacja, którą chcemy wykorzystać, pochodzi z takiego właśnie źródła. Inaczej, informacja taka może zostać poddana weryfikacji, co pozwala sprawdzić jej prawdziwość. Najtrudniejszy przypadek występuje w sytuacji informacji fałszywej, zbiór ten zawiera bowiem informacje umyślnie zafałszowane, co często łączy się z taką formą ich przedstawiania, by sprawiały wrażenie prawdziwych. Tym samym dość rzadko są one poddawane procedurze weryfikacji czy falsyfikacji i mogą stanowić poważne zagrożenie dla realizacji poszczególnych elementów strategii rozwoju lokalnego.

Poważnym zagrożeniem informacyjnym dla lokalnej strategii zrównoważonego rozwoju są powiązane z sobą zjawiska bezradności wobec źródła informacji i wykluczenia informacyjnego [Becla, Czaja 2010]. Istnieje kilka ich przyczyn, do których należą zwłaszcza: nadmierna wielkość źródła informacji, przekraczająca zdolności percepcyjne odbiorcy; rozszerzający się analfabetyzm pojęciowy wśród ludzi, nawet w wysoko rozwiniętych edukacyjnie społeczeństwach; różnego rodzaju niedostatki metodyczne, które utrudniają człowiekowi rozumne i efektywne przyswajanie informacji; zbyt częste myślenie życzeniowe, pozwalające na budowanie nieprawdziwego obrazu otaczającego świata, a także występujące w zindywidualizowany sposób niedostatki emocjonalno-motywacyjne u poszczególnych odbiorców i użytkowników informacji oraz częsty przerost formy nad treścią w przekazie informacji. Wszystko to tworzy złożony splot przyczyn zjawiska bezradności wobec źródła informacji i zapoczątkowuje wykluczenie informacyjne o charakterze przymusowym lub dobrowolnym. Jak znaczące jest to zjawisko na terenie wiejskich gmin w regionie Dolnego Śląska? Odpowiedź na to pytanie wymaga dokładniejszych badań socjologicznych. Należy jednak pamiętać, że bez względu na rozmiar będzie ono tworzyć bariery informacyjne dla realizacji strategii zrównoważonego rozwoju.

Informacja, a zwłaszcza brak wiarygodnej i użytecznej informacji, jest przyczyną wielu konfliktów społecznych. Mogą one być związane z koniecznością samoo ograniczenia się społeczeństw w procesie korzystania z zasobów środowiska przyrodniczego, np. poprzez racjonalizację zużycia zasobów czy zakaz zużycia danego zasobu lub zmniejszenie emisji zanieczyszczeń. Inną przyczyną jest ograniczanie zużycia danego zasobu przez jedno społeczeństwo na rzecz innych, rekompensowane przez beneficjentów, lub potrzeba sprawiedliwszej dystrybucji danego zasobu wewnątrz społeczeństwa pomiędzy różne grupy społeczne. Poważnym wyzwaniem informacyjnym są również różne syndromy społeczne, a także konieczność uwzględnienia interesu przyszłych pokoleń w dostępie do zasobów środowiska przyrodniczego [Becla, Czaja 2003, s. 51-64].

Rozwiązywanie wszystkich powyższych problemów opiera się na wykorzystaniu odpowiednich zasobów informacji ekologicznej. Zasoby te muszą być: stworzone we właściwej formie, wielkości i szczegółowości (pojemności informacyjnej) oraz wiarygodności naukowej; dostępne dla wszystkich zainteresowanych stron; właściwie (co do formy, miejsca i czasu) wykorzystywane oraz aktualizowane i rozbudowywane w miarę komplikowania się problemów.

4. Zakończenie

Przygotowanie i realizacja lokalnych strategii zrównoważonego rozwoju w istotnej mierze opiera się na informacji. Przekształcona informacja (w formie wiedzy czy mądrości) jest jednym z najważniejszych elementów bazowych, warunkujących sprawność realizacji samej strategii, ale jednocześnie może w pewnych warunkach generować bariery i ograniczenia w tym zakresie. Niewłaściwe korzystanie z informacji lub jej brak (zwłaszcza informacji wiarygodnej i użytecznej) prowadzi w przypadku strategii zrównoważonego rozwoju do wielu niepożądanych zjawisk. Pierwszym jest opisane wcześniej zjawisko wykluczenia informacyjnego, drugim – wzmocnienie niedoskonałości procesu komunikowania się, w tym jako efekt niedostatku lub nadmiaru (w formie redundancji lub szumu informacyjnego) informacji. Pogłębiają się zjawiska braku umiejętności odpowiedniego wykorzystania dostępnej informacji, a nawet zwyczajne marnotrawstwo posiadanych zasobów informacji (wiedzy). Ponadto tworzone są systemy ochrony informacji, które utrudniają dostęp do określonych zbiorów informacji i pozwalają w pewnych okolicznościach manipulować informacją w celu kształtowania świadomości i postaw, nie zawsze korzystnych z punktu widzenia przygotowania i realizacji lokalnych strategii zrównoważonego rozwoju.

Literatura

- Becla A., Czaja S., *Próba identyfikacji i klasyfikacji form współpracy i konfliktów (syndromów) powstających przy rozwiązywaniu problemów ekologicznych*, [w:] S. Czaja (red.), *Konflikty i współpraca w realizacji strategii ekorozwoju*, Biblioteka „Ekonomia i Środowisko” 2003, nr 30.
- Becla A., Czaja S., *Zjawisko „bezradności wobec źródła informacji” i wykluczenia informacyjnego jako zagrożenie społeczeństwa informacyjnego*, [w:] *Spółeczeństwo informacyjne. Uwarunkowania społeczne i kulturowe*, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnobrzegu, Tarnobrzeg 2010.
- Becla A., Czaja S., Zielińska A., *Ecological information management in the context of sustainable development*, Wydawnictwo I-BIS, Wrocław 2010a.
- Becla A., Czaja S., Zielińska A., *Polityka zrównoważonego rozwoju na obszarach krajobrazowo cennych (na przykładzie wybranych gmin wiejskich i uzdrowiskowych Dolnego Śląska)*, [w:] T. Poskrobko (red.), *Zrównoważony rozwój obszarów przyrodniczo cennych*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Białymstoku, Białystok 2010b.

THE INFORMATIVE BARRIERS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT STRATEGY IN LOWER SILESIA COMMUNITIES

Summary: The article presents the role of information in the sustainable development strategy and discusses all stages of preparation and implementation of the sustainable development strategy in the community. It also presents the informative barriers existing in this range in Lower Silesia and shows the possibilities of their limitation.

Keywords: sustainable development, rural community, informative barriers.